

ЗНАХІДКИ НА ВОЛИНІ МОНЕТ БАНАТУ СЕВЕРИН* ІЗ СИМВОЛІКОЮ ТЕВТОНСЬКОГО ОРДЕНУ

Географічне положення Волині, зокрема близькість до володінь Польщі, Угорщини та Валахії, забезпечило їй вагоме місце в торгівлі, що здійснювалася на українських землях у період пізнього середньовіччя. Саме через Волинські землі проходили торговельні шляхи, які сполучали не лише давньоруські міста з країнами Заходу, а й торговельні центри Європи та Азії. Наявні транзитні торговельні шляхи сприяли розвитку товарно-грошових відносин у даному регіоні, внаслідок чого історична Волинь стала досить багатомонетною на нумізматичні знахідки. Саме монетні знахідки, за влучним виразом відомого українського історика Миколи Котляра, є «реліктами внутрішньої та зовнішньої торгівлі». З ряду численних знахідок середньовічних монет на волинських теренах, які були об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, ми неодноразово звертали увагу на віднайдені монети держави Тевтонського ордену в Пруссії. Дані публікації стосувалися монет, карбованих безпосередньо в монетних дворах Ордену.

У травні 2015 року на українському Інтернет-форумі «Віоліті» було виставлено на визначення дві однотипні білонові монети (рис. 1), на одному боці яких містилась символіка Тевтонського ордену, зокрема орденський хрест на щиті (рис. 2). За свідченням власника, ці монети разом із двома монетами емісії молдавського господаря Олександра Доброго (1400-1432 рр.) були ним випадково знайдені у Волинській області поблизу річки Луги.

У нумізматичній літературі дані монети переважно класифікуються як монети прикордонних територій Угорського королівства – банату Северин, часів управління цим регіоном представником Тевтонського ордену Ніколау фон Редвітцом (1429-1435 рр.). В історіографії існують різні думки щодо емітента даних монет (угорський король Сигізмунд Люксембургський, представник Тевтонського ордену Ніколау фон Редвітц, волоський господар Дан II) та іконографії цих монет. Так, зокрема, угорський нумізмат Реті Ласло (Rethy Laszlo) вважав, що дані монети були карбованими Ніколау фон Редвітцом під час його управління банатом Северин. На думку доктора Ласло, для власних монет фон Редвітц взяв за основу іконографію монет волоського господаря Мірчі Старого (1386-1395, 1396-1418 рр.) (рис. 3). Зокрема, через схожість одного боку волоського динара (пів гроша) із зображеною чоловічою фігурою та зображенням чоловічої фігури на монеті Ніколау фон Редвітца.

Таке пояснення виглядає цілком логічним з урахуванням кількох факторів. По-перше, наявність волоських монет на грошовому ринку рубіжної з нею Трансільванії, де містилась основна частина банату Северин, і, по-друге, – перебуванням протягом певного часу цих територій під владою Мірчі Старого. Румунські нумізмати Георг Буздуган, Октавіан Лучіан та Константин Опреску включили монети Ніколау фон Редвітца до каталогу монет і банкнот Румунії поряд із описом монет Дана II, зазначивши, що питання емітенту залишається відкритим. У той же час румунська дослідниця Анна-Марія Вельтер робить спробу довести, що ці монети належать до емісій Дана II.

Німецький дослідник монет Тевтонського ордену Еріх Нейман беззаперечно відносить їх до емісій Ніколау фон Редвітца, хоча й зазначає, що про місце карбування таких монет на сьогодні відомо дуже мало. Словацький нумізмат Антон Фіала вважає, що дані монети карбувалися в кількох монетних дворах. Так, зокрема, на його думку срібні повноцінні динари для Ніколау фон Редвітца карбувалися за дозволом Сигізмунда Люксембурзького в королівських монетних дворах – Кремниці, Кошиці та Байя-Маре, а низькопробні динари карбувалися за власним розпорядженням Ніколау фон Редвітца в місті Турну-Северин.

* Банат Северин – південно-східна частина історичного краю Банат, розташованого між Дунаєм, Нижньою Тисою, р. Мурош і Трансільванськими Альпами. Як адміністративна область була створена на прикордонних територіях угорського королівства у XIII ст., адміністративний центр (столиця) – м. Турну-Северин. Відігравала особливу роль у захисті Угорщини від нападів османів. Була предметом територіальних суперечок між угорським королівством та Валахією.

Іконографічний та метрологічний аналіз білонових монет із символікою Тевтонського ордену дозволяє зробити ряд висновків та припущень. Так, зокрема, на нашу думку, чоловіча фігура, зображена на одному з боків монети, не може бути зображенням самого Ніколау фон Редвітца, як це припускає Ерїх Нейман. Адже чоловіча фігура на монеті містить на голові корону, а Ніколау фон Редвітц був братом-лицарем Тевтонського ордену, а не короною особою. На таких монетах міг бути зображеним угорський король Владислав I (1040-1095 рр.), канонізований католицькою церквою у 1192 р., або тогочасний король Сигізмунд Люксембурзький.

На іншому боці монети міститься орденський знак у щиті, а над щитом – корона. Наявність орденського знаку свідчить про належність монетного сеньйора до Тевтонського ордену. Таким чином, можна стверджувати, що даний тип монет карбувався для банату Северин у часи управління ним тевтонськими лицарями на чолі з Ніколау фон Редвітцем, тобто в період 1429-1435 рр. Враховуючи досить широкий автономний статус частини Угорського королівства – банату Северин, виділеного для управління Ніколау фон Редвітцем, цілком логічним стало й отримання ним від Сигізмунда Люксембурзького права монетної регалії, що було характерним для середньовічної епохи. Тому цілком природно, що Ніколау фон Редвітц, ставши монетним сеньйором, розмістив на своїх монетах знак Ордену, до якого належав і чия доручення виконував за межами держави Тевтонського ордену в Пруссії. Поєднання орденського знаку з короною вказує на підпорядкованість монетного сеньйора – представника Тевтонського ордену, – коронованій особі, в даному випадку угорському королю Сигізмунду Люксембурзькому (з 1433 р. імператору Священної Римської імперії).

Метрологічний аналіз досліджуваних монет банату Северин вказує на недоцільність застосування до них номіналу «обол», адже «обол», котрий був фракцією «динара», карбувався із срібла. У той час, як фракція «оболу» – «квартінг», як і досліджувані нами монети банату Северин, виготовлялася з білону й мала аналогічні вагові характеристики.

Таким чином, проведене дослідження класифікації типу монет знайдених на Волині у травні 2015 року, дає підстави стверджувати, що це були «квартінги», карбовані в банаті Северин у період перебування там групи представників держави Тевтонського ордену на чолі з Ніколау фон Редвітцем.

Ілюстрації

Рис. 1

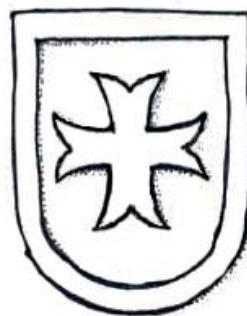

Рис. 2

Рис. 3